

АРХЕТИПИ СВЯЩЕННОГО ШЛЮБУ Й САМОСТІ У ПРОЗІ МАРІЇ МАТІОС

Івашина Оксана Олександрівна,
аспірантка кафедри української філології та журналістики
Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка
ORCID ID: 0000-0001-6504-1514

Михида Сергій Павлович,
доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри української філології та журналістики
Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка
ORCID ID: 0000-0002-0921-0819
Scopus Author ID: 57215592630

У статті досліджується специфіка відображення архетипів Священного Шлюбу (Сизигії) як утілення божественної пари та Самості як трансцендентного центру психіки, що прагне до цілісності та єднання з категорією божественного. Оскільки Марія Матіос значною мірою звертається до зображення в прозі складних людських взаємин і торкається глибин психосвіту персонажів, це дає підстави досліджувати особливості їхньої несвідомої сфери психіки, які з точки зору юнгіанської психології містять особистісні та загальнолюдські архетипи. Їхня художня репрезентація дозволяє осягнути поетикальний зріз творчості митця та його психосвіт у динаміці.

Теоретичні аспекти дослідження полягають в опрацюванні наукових здобутків К. Г. Юнга, а також його послідовників, які звертали увагу на образи, в яких проявляються архетипи Сизигії та Самості, їхній взаємозв'язок та вплив на психічні процеси. Архетип Священного Шлюбу почасти розглядається невіддільно від Самості як уособлення цілісності, оскільки є сакральним союзом архетипів чоловічого й жіночого начал, що її породжує. Дитя її коло (у Юнга переважно квадрат) є основними її символами, які художньо представляються у багатоманітні образів.

Практична частина дослідження передбачає аналіз системи персонажів та художніх образів у романі в новелах «Майже ніколи не навпаки» та повісті «Мама Маріца – дружина Христофора Колумба», які послідовно відображають потяг людської психіки до індивідуалізації – єднання протилежностей, інтеграцію архетипів колективного несвідомого й досягнення цілісності. Провідним у цих творах є архетип Великої Матері, який у «Майже ніколи не навпаки» проявляє тенденції до утворення Священного союзу, а в «Мама Маріца...» здобуває його реалізацію повною мірою з утворенням божественного кватерніону «мати – наречена – син – наречений». На матеріалі художніх образів Маріци та Христофора проаналізовано архетипну дихотомію жінки як Святої і Блудниці водночас та втілення символіки Христа як Самості, хоч і неостаточно усвідомленої, в образі Христофора. Поява цих мотивів у творчості письменниці вказує на потяг її власної психіки до інтеграції вмісту колективного несвідомого, зокрема архетипу Великої Матері, та динамічні процеси індивідуалізації задля досягнення психічної цілісності.

Ключові слова: психопоетика, аналітична психологія, архетип, Священний шлюб, Самість, Сизигія, Марія Матіос.

Ivashyna Oksana, Mykhyda Serhii. Archetypes of Sacred Marriage and the Self in the prose of Maria Mathios

The article explores the specifics of the reflection of the archetypes of the Holy Marriage as the embodiment of the divine couple and the Self as the transcendental center of the psyche, which strives for integrity and unity with the category of the divine. Since Maria Mathios largely refers to the depiction of complex human relationships in prose and touches upon the depths of the characters' psychological world, this gives grounds to explore the peculiarities of their unconscious sphere of psyche, which, from the point of view of Jungian psychology, contain personal and universal archetypes. Their artistic representation allows us to comprehend the poetic section of the artist's work and his psychological world in dynamics.

The theoretical aspects of the research are based on the scientific achievements of C. G. Jung and his followers, who paid attention to the images that manifest the archetypes of Sisygia and the Self, their interconnection and influence on mental processes. The archetype of the Sacred Marriage is partly seen as inseparable from the Self as the personification of integrity, as it is a sacred union that generates it. The child and the circle (also a square in Jung) are its main symbols.

The practical study involves the analysis of the system of characters and artistic images in the novel in the short stories "Hardly Ever Otherwise" and the story "Mama Maritza – Christopher Columbus' Wife", which consistently reflect the human psyche's drive for individuation – the union of opposites, the integration of the archetypes of the collective unconscious, and the achievement of integrity. The leading archetype in these works is that of the Great Mother, which in "Hardly Ever Otherwise" shows tendencies to form a sacred union, and in "Mother Maritza – Christopher Columbus' Wife" it is fully realized with the formation of the divine quaternion "mother – bride – son – groom". Based on the artistic images of Maritza and Christopher, the archetypal dichotomy of a woman as a Saint and a Harlot at the same time and the embodiment of the symbolism of Christ as the Self, though not fully realized, in the image of Christopher are analyzed. The emergence of these motifs in the writer's work indicates the desire of her own psyche to integrate the content of the collective unconscious, in particular the archetype of the Great Mother, and the dynamic processes of individuation in order to achieve psychic integrity.

Key words: psychopoetics, analytical psychology, archetype, holy marriage, Self, Sisygia, Maria Mathios.

Вступ. Шлюб у сучасному культурному контексті розглядається переважно як соціальна інституція, що передбачає узаконення стосунків двох людей для отримання певних переваг і гарантій. При цьому є певні обмеження, моральні норми та традиційні установки. Однак на архетипному рівні шлюб, за К. Г. Юнгом, утілює у собі більш широке поняття. Це може ілюструвати складні процеси, що протікають як у межах психіки, так і поза нею, екстраполюючись на соціальні та історичні явища, що знаходять своє відображення в літературі.

Проза Марії Матіос є неординарним явищем українського постмодернізму, яке ілюструє втілення найбільш сакрально значимих архетипів колективного несвідомого, зокрема Великої Матері, Мудрого Старого. Авторка проникливо заглиблюється в індивідуальне несвідоме персонажів, яке стикається з колективним, що дає змогу створювати позачасові образи, дотичні до загальнокультурного простору. В колі проблематики її творів бачимо різні аспекти міжособистісної взаємодії, які втілюються в архетипних моделях на тлі тих чи тих хронологічних відрізків української історії. Це дає підстави до аналізу репрезентації архетипу Священного шлюбу в прозі письменниці, який постає в різних іпостасях, попри суспільні норми й табу, ілюструючи невпинний потяг душі до Самості, а психіки автора й читача – до маніфестації тригерних символів сакрального, через які індивідуальне несвідоме проживає єднання з колективним і здобуття нового психічного досвіду.

Матеріали та методи. Спроби осягнення поняття «архетип» беруть свій початок ще в античності, однак остаточно сформулював його швейцарський психолог К. Г. Юнг у численних дослідженнях індивідуального й колективного несвідомого. На його думку, ці шари людської психіки наповнені певними *структурними субстанціями* – особистісними (Тінь, Персона, Аніма/Анімус, Самість) та загальнолюдськими (Великої Матері, Мудрого Старого, Божественної Дитини, Священного Шлюбу тощо) архетипами відповідно. Найбільш зосередженою на описі колективного несвідомого й архетипів є праця «Архетипи й колективне несвідоме» [10]. Тоді як квінтесенцією роздумів ученого про архетипи індивідуального несвідомого та найбільш загадковий і трансцендентний серед них – Самість – є праця «Аіон: Нариси щодо символіки самості» [11]. У межах цієї статті пишемо *Самість* з великої літери, оскільки позначаємо таким чином саме архетип, за аналогією до «архетипу Великої Матері».

Вагомим є також дослідження М.-Л. фон Франц та А. Яффе символіки Самості, її значення в контексті індивідуалізації у колективній праці «Людина та її символи» [12]. Цієї проблематики торкається М. Стайн, який по-іншому тлумачить поняття «Самості» як одного з найбільш позаособистісних архетипів, що перебуває умовно за межами індивідуального психічного [13].

В українському науковому просторі архетипи Сизигії та Самості розглядаються в етнографічних дослідженнях О. Тиховської [9]. У літературознавстві до поняття архетипів та особливостей їхньої репрезентації

українськими письменниками звертаються О. Башкирова [1], П. Іванишин [3].

Українське літературознавство на сьогодні презентує досить обмежену кількість досліджень архетипів у творчості Марії Матіос. Проблематика архетипів і символів у прозі Марії Матіос була предметом зацікавлення таких учених, як О. Застеба [2], О. Підгорна [8] та ін.

Під час дослідження застосовано методологію психопоетики та архетипного аналізу. К.Г. Юнг розглядає Сизигію як шлях до народження Самості – верховного архетипу, що має відношення як до індивідуального, так і до колективного несвідомого, та може бути розтлумачений як цілісне, але не усвідомлюване повністю Я [11, с. 18], а також образ Бога в кожній особистості й водночас в усіх представниках людської цивілізації. Поява таких образів у творчості свідчить про активний процес індивідуалізації митця, прагнення його психіки до інтеграції знакових для неї архетипів колективного несвідомого та спроби наближення до Самості. Це робить дослідження архетипів та їхніх унікальних вимірів важливим для осягнення психосвіту автора, його глибинних пошуків і переживань. Крім цього, специфіка відображення одного з архетипів колективного несвідомого дозволяє наблизитися до розуміння не лише індивідуального авторського бачення, а й національного контексту, який дає імпульс для творення, адже кожен письменник формується під впливом історії та сучасності.

Тому маємо на меті розглянути, як представлено архетип Священного шлюбу у творчості Марії Матіос задля наближення до розуміння вагомих інтрапсихічних процесів особистісного розвитку й творчості авторки, інтеграції архетипів колективного несвідомого в індивідуальне та їхнього художнього переосмислення в тексті.

У результаті аналізу репрезентації Священного Союзу дозволить наблизитися до висвітлення символіки Самості – інтегральної компоненти індивідуального несвідомого, що втілює прагнення психіки до цілісності й має зв'язок із категоріями божественного. Для цього необхідно збагнути процес варіативного моделювання сюжетних перипетій та композиційного групування персонажів у діади, які є засобами експлікації архетипу Священного Шлюбу; проаналізувати психічні феномени, що виникають у разі взаємодії носіїв цього архетипу з урахуванням їхньої власної архетипної співвіднесеності; виявити специфіку проявів архетипу Самості в текстах Марії Матіос.

Результати дослідження. Міжособистісні стосунки часто є предметом зображення у творчості Марії Матіос, однак це майже завжди не лише про людей, адже на сцені глибоко психологічної прози письменниці грають ролі також частинки вічного і спільного для кожного з її читачів – архетипи.

Архетип Священного Шлюбу К. Г. Юнг розглядає як *божественну пару* жіночого й чоловічого архетипів у вимірах індивідуального – Аніма й Анімус – та колективного – Хтонічна Мати та Старий Мудрець або

Велика Матір та Божественна Дитина – невідомого. На думку вченого, утілення цього можна знайти в численних міфологічних системах, а також у християнстві, де божественна Сизигія представлена у вигляді Христа і Нареченої-Церкви, часто зображуваної в образі Марії, що опосередковано спрямовує до сакрального, однак табуованого союзу Матері і Сина [11, с. 40].

Згідно з цією концепцією, можна вважати священним союз чоловіка і жінки тоді, коли він відображає та продовжує священний союз Его із Самістю. Для кожної людини на психічному рівні образи, що його відтворюють, мають сакральне значення. Марія Матіос як письменниця, чийм творам притаманні глибокий *психологізм та архетипність*, надає власне художнє втілення цим значимим архетипам, що втілюють людський потяг до єднання й цілісності, у прозі. Це дає підстави до аналізу кількох творів для досягнення динаміки репрезентації *архетипів Священного шлюбу й Самості*, що своєю чергою дозволить додати штрихи до психопортрета письменниці.

Однією з персонажок, хто відображає потяг до встановлення духовної близькості, є Петруня з роману в новелах «Майже ніколи не навпаки» (2007 рік), яка поєднує у собі кілька архетипів (Матері й Діви) [4], однак жоден із них не знаходить повної реалізації, тому її короткотривалий Священний Союз і породжена ним дитина (лялька-мотанка), яка є штучно створеним суб'єктом унаслідок фетишизації, залишаються в межах ілюзій. Таким чином, у цьому творі Сизигія не здобуває повноцінної формації в жодному із зображених союзів. Марія Матіос інтегрує в художню плоть роману цей архетип, але домінуючим залишається архетип Великої Матері, який ще не здатний до гармонійного поєднання з протилежним началом. Це дає підстави спостерігати спроби досягнення Самості через однобічний зв'язок, що ілюструє здатність Великої Матері до *божественного партеногенезу* (Е. Нойманн), але разом із тим позбавляє Сизигію необхідного для неї дуалізму, оскільки майже для кожної із зображених жінок чоловічий образ асоціюється з травматичним досвідом. Винятком можна назвати Василю, яка втілює образ Великої Матері та цілком реалізована як дружина й мати, але при цьому жінка виявляється надміру одержимою хтонічним архетипом, що провокує девіантну прив'язаність до синів та розвиток психозу після втрати чоловіка, сина та інших родинних перипетій.

Одним із важливих утілень архетипу Священного шлюбу є союз Маріци та її сина Христофора з повісті «Мама Маріца – дружина Христофора Колумба» (2008 рік). На думку К.Г. Юнга, така пара є «настільки ж давнім, як і священним архетипом» [11, с. 27], оскільки являє собою *міфічний кватерніон*, у якому мати є «старою і юною водночас, Деметрою і Персефоною, а син – нареченим, а також – сплячим немовлям», що дає підстави розглядати такий союз як «стан невимовної повноти», з яким неможливо конкурувати дійсності навколо [11, с. 27].

Цей іділічний психічний симбіоз, до якого внутрішньо прагне кожен індивід, К.Г. Юнг пояснює взаємопо-

тягом чоловічого й жіночого начал з індивідуального несвідомого, яким відповідають архетипи Аніми й Анімуса, утворені батьківськими проєкціями, особистим досвідом та загальнокультурними впливами [11, с. 28].

У повісті «Мама Маріца – дружина Христофора Колумба», яка вийшла після «Майже ніколи не навпаки», врешті відбувається єднання архетипу Великої Матері та Божественної дитини, що дає можливість для еманції архетипу Священного шлюбу. Різні підходи до аналізу психічних феноменів за принципом *системного еkleктизму* (С. Михида) [7] дозволяють нам представити повномірний аналіз зображених взаємин задля досягнення символічного значення цього досить контраверсійного образу для української культури. Відповідно до фрейдівської концепції вбачаємо за необхідне проілюструвати одну з варіацій *Єдиного комплексу*, однак у його неповному прояві, оскільки фігура батька як частина триєдиної взаємодії відсутня на фізичному рівні, а може розглядатися лише як проєкція. Після смерті Христофора-старшого жінка перебуває в депресії, що лише посилюється в післяпологовий період. Ослаблена психіка втрачає здатність до опору перед комплексами, тому хвороблива прив'язаність поступово формується з народженням хлопчика, який є продовженням чоловіка, носієм певних рис його зовнішності й навіть імені.

З точки зору юнганського вчення повість Марії Матіос «Мама Маріца...» відображає кілька етапів розвитку архетипу Священного шлюбу, який зароджується ще у стосунках Маріци з її чоловіком Христофором-старшим, а продовжується у зв'язку з Христофором-молодшим. На сакральність перших стосунків вказує символіка *напруги і єднання протилежностей*, що проявляється на початку твору через зображення *дихотомії буття* в містечку Мишин за допомогою специфічного моделювання художнього світу: «Перерізане навпіл мілководною й негаласливою річкою, містечко скидалося на екзотичного пташка із широко розкритими крилами... *Хтось умирав, хтось народжувався. Одні одружувалися, інші розлучалися*» (курсив наш – О. І., С. М.) [6, с. 5].

Письменниця характеризує цей процес як «незмінний, чітко регламентований *колообіг* життя» (курсив наш – О. І., С. М.) [6, с. 6], що спрямовує нас до символіки *кола* – втілення циклічності – і разом з тим *мандали* як символу єдності й цілісності, а отже, *Самості*, за К.Г. Юнгом [11, с. 53]. Протилежності панують і в шлюбі Христофора-старшого та Маріци, де він є спокійним, виваженим, а вона – енергійною та пристрасною. Конфлікт між зовнішнім і чужорідним для жінки середовищем тихого українського містечка, де всюди можна було зіткнутися з осудом, і яке так відрізнялося від її батьківщини у сонячній Молдавії, спричиняв внутрішні конфлікти Маріци, які вона змушена стримувати: «зачувши з радіо чи телевізора радісний голос скрипки чи розпачливу тугу флуєра, вона була би пускалася до танцю чи співу, а може й до плачу» [6, с. 7].

Христофор-старший для Маріци є утіленням щастя, «всеохопним, повсюдним, безконечним» [6, с. 8]. Від-

чуття жінки від усвідомлення своєї вагітності можна назвати *нумінозними*, оскільки спостерігаємо трепет перед священним, містичним, близьким до релігійного, що виражається в глибині переживань на емоційному та фізіологічному рівнях: «Подеколи, у хвилини *надмірного хвилювання* й чекання, яке ставало *нестерпним*, Маріці здавалося, що вона чує, як росте в ній щойно зачатий плід... І тоді жінка *несамовито хрестилася*: від страху, що *збожеволіє на radoцax* і не встигне розказати своєму коханому Колумбові, що в них нарешті буде дитина» (курсив наш – О. І., С. М.) [6, с. 9].

Утім трагічна смерть чоловіка спричиняє тяжку депресію під час вагітності й після пологів та створює передумови до викривленого сприйняття дійсності: «вже з перших днів кидало Маріцу в жар: *здавалося, то сам Христофор, незбагненим чином перекинувшись у немовля*, невміло плямкає губами біля потемнілих, набухлих її пипок» (курсив наш – О. І., С. М.) [6, с. 9].

Таким чином, бачимо умовну реінкарнацію Христофора-старшого як частини божественної пари, що дає підстави для нового етапу оприявлення архетипу Священного шлюбу. Водночас персонажі твору вже є носіями архетипів: *Великої Матері і Божественної дитини* – одного з утілень Самості як результату Сизигії, тому цей зв'язок на символічному рівні можна розглядати як спробу охопити й інтегрувати архетип Самості в межах художнього світу, що є породженням психосвіту автора.

Архетипність образів Маріці та Христофора проявляється на різних рівнях. Найперше, що впадає в око, – це імена, співзвучні з найменуваннями Марії та Христа. В образі Маріці втілюється дихотомія архетипу – Діва Марія як мати Христа і Марія Магдалина як апокрифічна коханка; *Свята і Блудниця*. Ця дуальність увиразнюється назвою та порядком слів заголовку – спочатку мати («Мама Маріца...»), потім жінка («...дружина Христофора Колумба»).

Христофора-Богдана можна розглядати як утілення Божественної Дитини – символу напруження і єдності протилежностей [11, с. 54]. Психофізичні особливості образу хлопчика, представлені Марією Матіос, дозволяють нам трактувати його як оприявлення несвідомого, близького до сфери божественного, «*imago Dei*», а отже, до втілення Самості, за К. І. Юнгом [11, с. 54].

Символіка Самості: мандала, коло, сфера – з'являється і супроводжує Маріцу протягом вагітності, на що вказують неодноразові згадки її «*круглого, як м'яч, животики*», «*вивершеного*» й великого [6, с. 12]. М.-Л. фон Франц називає дитя і сферу універсальними символами цілісності, а отже, і Самості [12]. Жінка зростається з цим образом, не відділяючи себе від його округлості: «*ось-ось – і вся вона трісне навпіл, ніби кавун*» [6, с. 13]. Для Маріці це стає *не лише формою, а й змістом буття*, оскільки побут залишається для жінки поза межами зацікавлення, а вся увага зосереджується на служінні Божественній дитині – Самості. Як зазначає О. Застеба, для Маріці самопожертва стає способом життя, а власні потреби майже повністю ігноруються, й лише зрідка жінка прислухається до внутрішнього голосу чи реалізує творчий потенціал [2, с. 191].

Ще одним важливим символом Самості в повісті є *четвірка*, що проявляється не лише в міфологічній інтерпретації союзу Маріці та Христофора, а й у композиційному прийомі групування персонажів. Загалом у тексті бачимо трьох жіночих персонажів, однак через дуальний символізм образу Маріці розглядаємо її в двох категоріях: матері й дружини. Ще двома складниками кватерніону є образи Катрі (як уособлення непорочної Діви) й Одарки, що втілює архетип Блудниці. Таким чином, Марія Матіос уповні виявляє структуру *психічних вимірів Маріці*, що тяжіють до поєднання, але перебувають у конфлікті, відображаючи Самість.

Усе життя Маріці концентрується на турботі про сина, що посилює хворобливу прив'язаність. Фізіологічні потреби дорослого чоловіка, хоч і з вадами розумового розвитку, ставлять жінку перед моральним конфліктом, який розгортається через кілька спіральних витків, що, за К.І. Юнгом, відповідає конфлікту протилежностей, зокрема, між свідомістю й тінню, при цьому кола природно утворюють «мандалу, у якій периферія збігається з центром, що нагадує старий образ Бога» [11, с. 217]. *Циркулярність* життєвого шляху Маріці в пошуках вирішення проблеми зрештою змушує повернутися до самої себе і прийняти свій хрест морального переступу. Таким чином, Маріца і Христофор утворюють *божественну Сизигію свідомого й несвідомого*, протилежностей, що породжують Самість. Після реалізації цього союзу спостерігаємо значний спад емоційної напруги: «він не буяв, головою у двері не бився, маму більше не кулачував...» [6, с. 13]. Однак, як і було передбачено авторкою на початку: «...кожен мешканець містечка... повинен був замислитися над основоположним правилом цієї території – чи його дія або вчинок не викличуть загального осуду, який може обернутися для «штрафника» серцевим нападом, ба, навіть смертю?» [6, с. 8], індивідуальна мораль вступає в конфлікт із суспільною, що смертельно ранив Маріцу і спричиняє її загибель від усвідомлення чуток і осуду.

Христофор-молодший був плодом кохання Маріці і з перебігом подій стає її коханим, що відображає потяг психіки до Божественної сизигії, єднання протилежностей, Аніми й Анімуса та наближення до архетипу Самості. Однак трагічний фінал твору ілюструє *неможливість цілковитої інтеграції Самості*, небезпеку від злиття й безпосередньої взаємодії з архетипами, що створює надмірне навантаження для психіки та може конфліктувати із суспільними нормами моралі.

Висновки. Осмислюючи проблему художньої трансформації архетипів Священного Шлюбу і Самості в романі Марії Матіос «*Майже ніколи не навпаки*» і повісті «*Мама Маріца – дружина Христофора Колумба*», можна дійти висновку, що цей процес перебуває в динаміці й поступово видозмінюється в прозі. Зокрема, у романі письменниця змальовує трагічну долю жінок (Василина, Одокія, Петруня, Теофіла) з неповним відображенням Сизигії через неможливість скласти божественну пару внаслідок фізичної або психічної неспроможності єднання з чоловічим началом у гармонійному союзі, що спричиняє викри-

влене або неповне втілення архетипу Великої Матері. У повісті ж відбувається подвійне єднання Маріци як утілення архетипу Великої Матері у Священний Союз (спершу з чоловіком, потім із сином), що відображає хоч і болісну, однак інтеграцію архетипу Матері у Сизигію та кризову взаємодію психіки з її трансцендентним центром Самістю. Це простежується через використання символів, ключовим із яких стає Христофор як девіантно втілений образ Христа-Самості в його нестаточні сформованій іпостасі, яка перебуває ще на несвідомому рівні, однак визначає вагомий етап розвитку психіки. Через репрезентацію втіленого архетипу

Священного союзу в найбільш повному його вимірі міфічного кватерніону можна розглядати активізацію й логічне завершення єднання протилежностей і суперечностей психіки на одному з етапів особистої індивідуальності Марії Матіос. Роман у новелах «Майже ніколи не навпаки» ілюструє початкові тенденції до утворення Сизигії як інструменту осягнення Самості, а повість «Мама Маріца – дружина Христофора Колумба» завершує цей цикл. Звернення до табуованої теми й висока емоційна напруга зображеної трагедії надає підстави для аналізу психосвіту письменниці, що може бути перспективою подальших досліджень.

Література:

1. Башкирова О. Гендерні художні моделі сучасної української романістики : монографія. Київ : Київський ун-т ім. Б. Грінченка, 2018. 350 с.
2. Застеба О. Повість Марії Матіос «Мама Маріца – дружина Христофора Колумба». *Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка*. Луганськ, 2009. С. 188–195.
3. Іванишин П. Національний спосіб розуміння в поезії Т. Шевченка, Є. Маланюка, Л. Костенко. Київ : Академвидав, 2008. 392 с.
4. Івашина О., Михіда С. Архетип Матері в романі Марії Матіос «Майже ніколи не навпаки». *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. Вип. 203. Кропивницький : Видавничий дім «Гельветика», 2022. С. 26–31. URL: <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2022-203-4> (дата звернення: 04.10.2023)
5. Матіос М. Майже ніколи не навпаки. Сімейна сага в новелах. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2022, вид. 2-ге. 224 с.
6. Матіос М. Москалиця; Мама Маріца – дружина Христофора Колумба. Львів : ЛА «Піраміда», 2008. 64+48 с.
7. Михіда С. Психопоетика українського модерну: проблема реконструкції особистості письменника. Кіровоград : «Поліграф – Терція», 2012. 357 с.
8. Підгорна О. Архетипна структура буковинського нарративу Марії Матіос (конспект роману «Солодка Даруся»). *Літератури світу: поетика, ментальність і духовність*, 2018. № 11. С. 212–223.
9. Тиховська О. Міфологічні образи та магичні ритуали в українському фольклорі Закарпаття: етнопсихологічний аспект : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.01.07. Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2021. 36 с.
10. Юнг К.Г. Архетипи і колективне несвідоме. / Пер. з нім. К. Котюк; наук. ред. О. Фешовець. 2-ге опрац. вид. Львів : Видавництво «Астролябія», 2018. 608 с.
11. Юнг К.Г. Аіон: Нариси щодо символіки самості. / Пер. з нім. К. Котюк; наук. ред. О. Фешовець. Львів : «Астролябія», 2016. 432 с.
12. Jung C.G. *Man and His Symbols*. Random House Publishing Group, 2012. 432 p.
13. Stein M. *Jung's Map of the Soul: An Introduction*. Open Court Publishing, 1998. 244 p.

References:

1. Bashkyrova, O. (2018). *Henderni khudozhni modeli suchasnoi ukrainy romanistyky: monohrafiia [Gendered Artistic Models of Contemporary Ukrainian Novelization: monograph]*. Kyiv: State University named after Borys Hrinchenko. 350 p. [in Ukrainian].
2. Zasteba, O. (2009). Povist Marii Matios "Mama Maritsa – druzhyna Khrystofora Kolumba" [Maria Matios's story "Mama Maritsa, the Wife. Christopher Columbus"]. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu im. T. Shevchenka*. Luhansk. [Bulletin of Luhansk State University named after Taras Shevchenko]. Pp. 188–195 [in Ukrainian].
3. Ivanyshyn, P. (2008). *Natsionalnyi sposib rozuminnia v poezii T. Shevchenka, Ye. Malaniuka, L. Kostenko: monohrafiia [The National Way of Understanding in the Poetry of Taras Shevchenko, E. Malaniuk, and L. Kostenko: A monograph]*. Kyiv: Akademydav. 392 p. [in Ukrainian].
4. Ivashyna, O., Mykhyda, S. (2022). Arkhetyp Materi v romani Marii Matios "Maizhe nikoly ne navpaky" [The Mother archetype in Maria Matios's novel "Hardly Ever the Otherwise"]. *Naukovi zapysky. Serii: Filolohichni nauky*. Vyp. 203. Kropyvnytskyi: Publishing house «Helvetyka». Pp. 26–31. Retrieved from: <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2022-203-4> [in Ukrainian].
5. Jung, C.G. (2018) *Arkhetypy i kolektyvne nesvidome [Archetypes and the collective unconscious]*. / Translated by K. Kotiuk, scient. ed. O. Feshovets. 2-nd edition. Lviv: Astroliabiiia. 608 s. [in Ukrainian].
6. Jung, C.G. (2012). *Aion: Narysy shchodo symboliky samosti [Aion: Essays on the Symbolism of the Self]*. / Translated by K. Kotiuk, scient. ed. O. Feshovets. Lviv: Astroliabiiia, 432 p. [in Ukrainian].
7. Jung, C.G. (2012). *Man and His Symbols*. Random House Publishing Group. 432 p.
8. Matios, M. (2022). *Maizhe nikoly ne navpaky. Simeina saha v novelakh [Hardly Ever the Otherwise. A family saga in short stories]*. Kyiv: A-BA-BA-NA-LA-MA-NA, 2-nd ed. 224 p. [in Ukrainian].
9. Matios, M. (2008). *Moskalytsia; Mama Maritsa – druzhyna Khrystofora Kolumba [The Ruskyi Woman; Mama Maritsa – the wife of Christopher Columbus]*. Lviv: LA Pyramid. 64+48 p. [in Ukrainian].

10. Mykhyda, S. (2012). *Psykhopoetyka ukrainskoho modernu: Problema rekonstruktsii osobystosti pysmennyka: monohrafiia* [*Psychopoetics of Ukrainian Modernity: The problem of reconstruction of the writer's personality*]. Kirovohrad: Polihraf – Tertsia, 357 p. [in Ukrainian].
11. Pidhorna, O. (2018). Arkhetypna struktura bukovynskoho naratyvu Marii Matios (konspekt romanu “Solodka Dariusia”) [The Archetypal Structure of Maria Matios’s Bukovynian Narrative (a synopsis of the novel Sweet Dariusia)]. *Literatury svitu: poetyka, mentalnist i dukhovnist*, № 11, pp. 212–223 [in Ukrainian].
12. Stein, M. (1998). *Jung's Map of the Soul: An Introduction*. Open Court Publishing. 244 p.
13. Tykhovska, O. (2021). *Mifolohichni obrazy ta mahichni rytualy v ukrainskomu folklori Zakarpattia: etnopsykholohichni aspekt* [*Mythological Images and Magical Rituals in the Ukrainian Folklore of Transcarpathia: Ethnopsychological Aspect*]: avtoref. dys. ... d-ra filol. nauk: 10.01.07. State University named after Ivan Franko. Lviv, 36 s. [in Ukrainian].